

ČESKO-LUŽICKÝ VĚSTNÍK

Ročník XXX / číslo 3

květen – červen 2020

www.luzice.com

35 Neonacismus v Lužici

35 Kdo a proč volí AfD?

36 Sedm staletí vzestupů a pádů

36 magdalenitky v Lubáni

38 Jazykové mutace průvodců

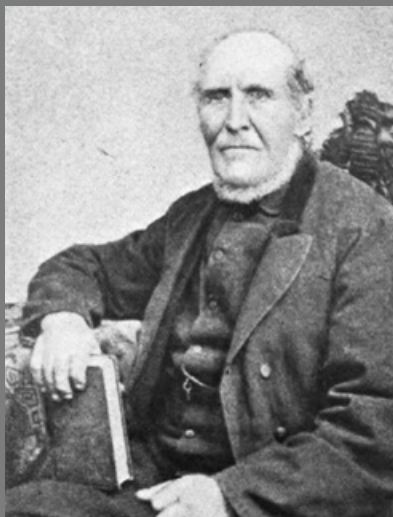
38 v Parku bludných kamenů

43 Dlouholetý představitel Domowiny

43 Jurij Grós zemřel

Stavění májky v Radworu s omezeními
kvůli šíření koronaviru covid-19.
Foto: Jürgen Mačij

Petr Mlónk
lužickosrbský lidový básník

»

Petr Mlónk (1805–1887) byl syn poddaného rolníka a tesaře ze Žičeně u Hodžije. Už jako dítě sloužil u sedláků, proto do školy mnoho nechodil. Po absolvování povinné vojenské služby pracoval jako zemědělský dělník a ve 40. letech na stavbě železnice, kde aktivně bránil právo lužickosrbských dělníků mluvit srbsky. Jeho talent rozpoznal J. A. Smoler a začal jeho básně otiskovat v novinách. Mlónk byl zakládajícím členem Lužickosrbského evangelického kněžského spolku. V Džiwocích byl rychtářem; po léta vodil pohřby a při jednom zemřel raněn mrtvicí nedaleko Malé Boršče, kde dodnes stojí pamětní kámen. Je pochován v Hodžiji.

Cholera | Cholera Petr Mlónk (1866)

Nětk hdyž je wójna woćichła
a měrny čas so přibliža,
nětk – kaž my mamy zawěsće –
k nam druhi strach přec bliže dže.

To je ta chorosć cholera,
kiž zaso k nam so přibliža,
kiž hužom w našim kraju je
a z kóždym dnjom k nam bliže dže.
/.../

Hdžež tuta zrudna chorosć je,
tam zwětša lud tak nahle mře,
zo husto dosć či najlubši
su hromadu přinć njemóhli.

Tam husto starši njemóže
přinć k lubom džěsću, kotrež mře,
a džěco k nanej swojemu,
hdyž so wón bědži ze smjerću.

Tam susod k tebi njepřinďže,
wón boji so tej chorosće,
tam přecel steji nazdala
a w smjerći trošt či njedawa.
/.../

Haj, hnadny Wótče na njebu,
slyš našu próstwu pokutnu,
ach my smy wšitcy zhrěšili
a twoje kaznje zacpěli.

Nětk rozom smjertnoh čłowjeka
na město Boha postaja,
jich wjele wjacj njewěři,
zo je šće wěčnosť po smjerći.
/.../

Bóh daj, zo w wěrnej pokući
so bychmy k njemu wrócili,
a polěpšeli žiwjenje,
kaž je to jeho žadanje.
/.../

Kak rjenje budže tola tam,
hdžež chorosć njemže škodźić nam,
hdžež žane smjerć tež wjacj njež,
tam póndžemy dom k Jězusej.

Když nyní vojna utichla,
blíží se doba pokojná,
tu nyní – máme za jisté –
k nám zase nová hrůza jde.

To je ta nemoc cholera,
jež nyní k nám zas blízko má,
už v naší zemi také je
a každým dnem k nám blíže jde.
/.../

Kde žalostná ta nemoc je,
tam mnohdy lid tak náhle mře,
že ti, kdo sobě drazí jsou,
se živi spolu nesejdou.

Tam rodič přijít nemůže
k milému dítěti, které mře,
a dítě k otci vlastnímu
v jeho poslední hodinu.

Tam soused k tobě nepřijde,
neb nemoci té bojí se,
tam přítel se tě vzdaluje,
v smrti tě neutěšuje.
/.../

Ach, věčný Otče nebeský,
slyš naši prosbu kající,
ach, my jsme všichni zhrěšili,
tvých přikázání nedbali.

Ted' rozum smrtelníka nám
na místo Boha staví sám,
už mnozí více nevěří,
že bude věčnost po smrti.
/.../

Dej Bůh, ať pravé pokání
nás k němu zase navrátí,
a napravíme skutky své,
tak jak to jeho vůle je.
/.../

Jak krásně bude potom tam,
kde nemoc neškodí nám,
kde smrt k nám více nespíší,
tam půjdeme domů k Ježíši.

Čtrnáctisloková báseň Cholera vyšla v Serbských novinách 18. srpna 1866 (č. 33) na str. 258. Výběr slok přeložila **Zuzana Bláhová-Sklenářová**. (Pravopisně upraveno.)

Státní fond kultury ČR

Vydává Společnost přátel Lužice
U Lužického semináře 90/13
118 00 Praha 1 – Malá Strana
luzice@luzice.cz, www.luzice.com
Vychází ročně v šesti číslech nákladem
300 výtisků.
MK ČR E 6880. ISSN 1212-0790.
Roční předplatné: ČR 300 Kč,
zahraničí 20 € (hotově 15 €) bankovním
převodem na účet Fio banka, a. s.,
2900678633/2010.

Redakční rada
Vedoucí redaktorka: Eliška Oberhelová,
eliska.oberhelova@gmail.com
Zástupce vedoucí redaktorky:
J. Zdichynec, zdichy.j@seznam.cz
Členové: Z. Bláhová, R. Čermák, K. Peršín
Grafika a sazba: V. Machurka
Rada se ne vždy ztotožňuje s názory
a slohem pisatelů. Za pravdivost
odpovídá autor. Nevyžádané rukopisy
nevracíme.

MYSLENJA WO SYMPATIJACH ZA AFD

Pod rubriku “Zápisník” ČLV 11–12/2019 pisaše Lukáš Novosad, zo so džiwa, zo při poslednich wólbach w Braniborskej a Sakskej CDU w serbskim sydlenskim rumje jenož w katolskich stronach dominěrowała, hewak wšudžom AfD. Myslu sej, zo njeje na škodu při tajkich rezultatach tež přeco na to spominać, zo so ludžo jedneje narodneje mjeńšiny přibliža husto wašnjam wjetšiny, dokelž jim so njecha napadnyć a njejsu žiwe jenož za sebje sam. Na druhim boku je wjetšina často tam jara agresiwna, hdžež je mjeńšina doma. Tohodla njeje bjez přičiny, zo Serb Stanisław Tilich (CDU) na końcu swojeje kariery jako ministerski předsyda Sakskeje w l. 2017 praješe, zo Islam njeshuša k Němskej, a zo Sami maja přisłowo: “Sami su w Norwějskej wšudzi připóznate a akceptowane, nimo w tych regionach, hdžež bydla.” Hišće drobnostka k wólbam pola nas: We wokřesju Dubja-Błota je SPD dominěrowała.

W hitlerskim času je so anti-fašist Victor Klemperer (1881–1960) za wěsty čas schował w Pěskcach a pisaše wo tym, zo katolscy Serbja lubuja swoju řeč, kulturu a wěru. Jemu je so zdało, zo tajke tři wěcy hromadže su mocniše hač nacistiska ideologija. Tehdy su zhubili w ewangelskich stronach Łužicy wšě politiske strony (tež serbska ludowa a komunistiska) wjetšinu svojich wolerjow na dobro NSDAP. Narodne sebjewědomje tam běše małe a přez industrializaciju je přišlo wjele němskich džělaćerjow do Łužicy. Hižo w l. 1932 je so załožiło “Hibanje wěry Němscy křescenjo – DC” (*Glaubensbewegung Deutsche Christen*), ze zaměrom glajchšaltowanja Ewangelskeje cyrkwy z NSDAP. Jako reakcija na přescěhańcu konwertěrowych Židow přez nacistiski režim je so w l. 1934 załožiła ewangelska “Wuznawaca cyrkwe – BK” (Bekennende Kirche). Člonaj staj byľoj mj. dr. farar Bogumiľ Šwje-

la a tón wšudžom w Němskej znaty farar a basnik Dietrich Bonhoeffer, kotrehož su zamordowali dnja 9. apryla 1945 w KZ Flossenbürg. Ale wuznam BK bě wobmjezowany na wěste wosady. Hewak njeby móžne byľo, zo su dyrbjeli serbscy fararjo serbsku Łužicu spušćić a zo je Ewangelska cyrkwe Berlin-Braniborska w l. 1941 serbske kemše zakazała.

Po II. swětowej wójnje su so instancy Ewangelskeje cyrkwy z wuspěchom prócowali, wuznam BK w III. Rajchu powušić.

(pokračowání na s. 39)

Bernd Pittkunings,

dolnolužickoserbský písničkář, 24. 2. 2020

SLOVNÍČEK

so džiwać	divit se
strony	končiny
jim so njecha napadnyć	nechce se jim být nápadní
Sami	Sámové, Lapenci (Saami)
připóznaty	uznávaný
mimo	na/po nějakou/jistou dobu
za wěsty čas	kromě
na dobro	ve prospěch
glajchšaltowanje	glajchšaltování, “srovnání” podle ideologické, původně (tak i zde) nacistické linie
přescěhańca	pronásledování
KZ	KT, koncentrační tábor
wěste wosady	určité farnosti
spušćić	opustit
prócować so	snažit se
powušić	zvyšit

Park bludných balvanů ve Wozochzech byl zbudován v rámci revitalizačního projektu na území zasaženém těžbou hnědého uhlí.
Zdroj: Wikimedia Commons

SEDM STALETÍ LUBÁŇSKÝCH MAGDALENITEK (I. ČÁST)

Jan Zdichynec

Polská část historické Lužice stojí poněkud stranou naší současné pozornosti, přitom magdalenitky, příslušnice kajícího řádu sv. Máří Magdaleny, v Lubáni letos slaví 700 let řeholního života na východě Horní Lužice. Veřejné oslavy sice překazila aktuální epidemiologická situace (odloženy byly na červen příštího roku), ale dlouhá historie řádu magdalenitek připomíná, že Lužice ještě před tříčtvrtě stoletím reálně sahaly i za Nisu.

Přirozené středisko polské Horní Lužice tvoří kromě východní části Zhořelce (dnes tedy Zgorzelec) město Lubaň (Lauban, Lubán). Dodnes zde v centru města působí klášter magdalenitek s velmi spletitou historií, kterou ovlivňovala po staletí specifická poloha na pomezí různých teritorií (Horní Lužice a Dolního Slezska) a konfesí (katolické a protestantské), ještě exponovanější v polovině 20. století. Za zakládací akt kláštera pokládáme listinu, kterou vydal 8. ledna roku 1320 slezský kníže Jindřich Javorský († 1346), prapravnuk sv. Hedviky Slezské († 1243) a manžel české princezny Anežky († 1336/1337), dcery Václava II. Jindřich tehdy svěřil magdalenitkám z nedalekého Naumburgu am Queis (dnes Nowogrodziec) patronátní práva k lubáňskému farnímu kostelu Nejsvětější Trojice, jež dosud sám držel, s před-

pokladem, že se tam usadí sestry z Naumburgu.¹ K dějinám lubáňského kláštera vzniklo sice několik kvalitních monografií, zároveň se však dochoval bohatý archivní materiál rozptýlený v dnešním Německu (např. v archivu budyšínské kapituly), Polsku (v arcidiecézním archivu ve Vratislavi či v pobočce vratislavského státního archivu v Boleslavci) i České republice (v Národním archivu v Praze), který doposud historikové zhodnotili jen částečně.

Řeholní dům se v minulosti označoval jako převorství (*Priorat*), v jeho čele totiž nestála abatýše, ale v církevní hierarchii poněkud níže stojící převorka. Současné oficiální označení zní *Dom główny zgromadzenia Sióstr św. Marii Magdaleny od Pokuty* – lubáňská komunita se totiž stala tzv. mateřincem současné polské (a jediné) větve řádu magdalenitek.

Lze říci, že klášter magdalenitek stál po celou svou historii poněkud ve stínu větších a zámožnějších klášterů cisterciáček v Mariině Hvězdě (St. Marienstern) a Mařídole (St. Marienthal). Jen pro srovnání: marienthalské jeptišky vlastnily na prahu raného novověku asi pětadvacet vesnic a jedno městečko, mariensternské dvě městečka, šestačtyřicet vsí úplně a čtrnáct částečně. Lubáňské sestry přitom držely, kromě budov svého kláštera přímo v centru Lubáně a hospodářského zázemí, pouze vesnice tři, totiž (Katholisch) Henndersdorf (dnes Henryków Lubański), Pfaffendorf (Rudzica) a Wünschendorf (Radoszycz). Lubáňské magdalenitky též nebyly, na rozdíl od cisterciáček, přímo zastoupeny na zemském sněmu Horní Lužice. Přesto v Lubáni působilo v dobách největší slávy množství řeholnic srovnatelné s cisterciáčkami. V Mariině Hvězdě

¹ Jindřich Javorský držel nějakou dobu Zhořelecko i s Lubání, jež získal v rámci sporů s Janem Lucemburským o dědictví po braniborských Askáncích. Východní část Horní Lužice se nicméně po smrti Javorského vrátila do rukou českého krále. Naumburský konvent založila dle tradice roku 1217 sv. Hedvika Slezská.

předpokládáme v 15. století konvent čítající čtyři až pět desítek řeholnic, v Mařídole zhruba třicet. Tyto počty se po krizi dané především nástupem reformace ustálily v době barokní zhruba na pětatřiceti sestrách v Mariině Hvězdě a pětadvaceti v Mařídole. Odpustkové privilegium pro lubáňský klášter z roku 1517 potom jménem zmiňuje převorku a osmatřicet sester. Důležité je, že toto privilegium získaly lubáňské magdalenitky odměnou za podporu, již prokázaly tehdy měšťanům severočeského Mostu po požáru jejich města. Roku 1664 v Lubáni působila desítky magdalenitek, později se jejich počet ustálil zhruba na dvaceti.

Magdalenitky tvořily, spolu s konventem minoritů založeným v Lubáni v poslední třetině 13. století, důležité duchovní centrum římskokatolické církve v tomto nejvýchodnějším z královských měst hornolužického Šestiměstí. Udržely se přímo ve městě, od poloviny 16. století převážně luteránském, i po reformaci – již jen proto jejich úděl stojí za pozornost.

■ Magdalenitky a vývoj ve středověku

Zajímavý je samotný řád magdalenitek, který se hlásil k odkazu biblické kajčnice Máří Magdaleny, žil podle řehole sv. Augustina a rozvíjel kajčnický a kontemplativní

řeholní život v odříkání. Původně byl dokonce určen pro obrácené nevěstky. Jeho počátky klademe kamsi do 13. století a souvisejí s dobovými snahami o obrodu církve, z nichž vzešli i známější františkáni a dominikáni. Řád se rozšířil především ve Svaté říši římské a stal se poměrně prestižním,² hodně zastoupen byl v Sasku (Freiberg), a také v českých zemích, kde vznikly důležité komunity např. v Lounech či Zahražanech u Mostu, ale také ve Slezsku (Šprotava, Nisa, Naumburg am Queis). Řád sám má pouze ženskou větev – mužská větev vzhledem k jeho kořenům mohla těžko vzniknout. Ženy se ovšem v římskokatolické církvi neobejdou bez provázení mužskými duchovními, už kvůli běžnému církevnímu provozu mší a zpovědí. Proto vyhledávaly oporu buď v blízkých diecézních kněžích či v příslušnících mendikantských řádů. Tak patrně i v Lubáni magdalenitkám po boku stál jako jejich duchovní správce zvaný probošt buď místní farář (který byl zároveň knězem na patronátu kláštera, tj. byl to zvláštní vztah oboustranné podřízenosti) nebo někdo z františkánů. Ten dbal nejen o náboženský život svěřených jeptišek, ale podporoval je i navenek, v právních sporech či dokonce ve správě jejich jmění, která byla pro samy řeholnice vzhledem k jejich přísné klauzuře dost obtížná. V čele řádu stál generální převor a potom převorů jednotlivých provincií,³ zřejmě většinou volení buď ze světského kléru nebo vybíraní z františkánů či jiných blízkých mužských klášterů.

O počátcích lubáňského kláštera a jeho prvních sestrách mnoho nevíme. Důležité je však to, že byl zeměpanského založení. Byl sice – stejně jako celý řád magdalenitek – vyňatý ze světských vlivů

(tzv. exemptní), ale český král, pod jehož vládu se Lubáň po smrti Jindřicha Javorského dostala, mu věnoval pozornost a již Karel IV. roku 1348 magdalenitkám potvrdil jejich privilegia a přislíbil jim svou ochranu, stejně jako později Anežka Svídnická potvrdila prodej jednoho příjmu ve vzdálenějším Javorsku. Lubáň, stejně jako obě Lužice, ovšem zároveň ležela v míšeňské diecézi – vznik kláštera tedy potvrdil míšeňský biskup Withego II. (Vítek) z Koldic. První řeholnice přišly do Lubáně před rokem 1326, a to pravděpodobně právě z velmi blízkého Naumburgu. Tehdy je doložena jako převorka Alžběta, pocházející z hornolužické větve rodu pánů ze Salzy, která vzešla původně z patriciátu. Pozdější představené kláštera byly spíše měšťanského původu. Postupně upevňovaly nevelký majetek kláštera, a to často i ve sporech s měšťany, s nimiž přitom těsně sousedily. Tehdy také vznikaly pozvolna budovy kláštera, z nichž ovšem dodnes zůstala jen pozdně gotická zvonice. Zajímavé je, že jeptišky čas od času vedly spory s místními františkány: roku 1345 zakázal převor magdalenitek a městský farář Jindřich farníkům, aby přinášeli donace františkánům, přičemž jim hrozil odepřením svátostí a dokonce i exkomunikací. Spor se řešil až v Magdeburku, pravděpodobně v pověření papežské kurie, o jeho výsledku ale nic nevíme.

Snad skutečnost, že fundátor kláštera zemřel bez potomků, způsobila velmi skromné vybavení kláštera, který tak ztratil eventuálního podporovatele v dědicích zakladatele. Jejich úlohu do jisté míry převzali čeští králové: privilegia magdalenitkám potvrdil Zikmund Lucemburský, Albrecht Habsburský, Ladislav Pohrobek, Jiří z Poděbrad i Vladislav Jagellonský.

Křížová cesta v zahradě dnešního kláštera.
Foto: Jan Zdichynec

² Jakási obdoba však působila i ve Francouzském království.

³ V latině se označuje jako *prior generalis*, *prior provincialis*, jde o poněkud jiný význam výrazu, než v případě slova „převorka“.

Obrázek magdalenitky v lubáňské kronice
Johanna Christiana Philippa Dattkeho.
Archiwum Panstwowe we Wrocławiu,
Oddział w Lubaniu: Akta miasta Lubania,
2. Księgi i kroniki miejskie, No. 2261
Foto: Jan Zdichynec

15. století přineslo Lubáni v první řadě církevní klatbu, důsledek zvláštního příběhu, který se odehrál někdy v roce 1411. Kněz jménem Jan (Johannes Cotbus) tehdy vyloupil ve slezské Lehnici v kostele sv. Jiří svatostánek a ukradl dvě schránky. Ze stříbrné vyňal hostie a spálil je, z kovu si pak nechal vyrobit prsteny. Když se ukázalo, že druhá nádoba je jen z pozlaceného plechu, hodil ji do rybníka. Svatokrádežník převlečený za sedláka potom přišel do Lubáně, kde byl ale jeho čin odhalen. Lubáňská rada jej dala zajmout a nakonec oběsit, ovšem míšeňský biskup to považoval za zásah do své kompetence, tj. proti církevnímu právu, a na město uvrhl na tři roky církevní klatbu, z níž snad byly magdalenitky (které s měšťany sdílely farní kostel) vyňaty. Lubánští žádali o zrušení klatby dokonce až v Kostnici, u tehdy probíhajícího koncilu, který je v českém povědomí spjat spíše s odsouzením M. Jana Husa, ale zabýval se především papežským schizmatem, poměrem moci mezi koncily a papeži a vůbec pokusem reformovat tehdejší církev. V letech 1427 a 1431 bylo pak město dobyto a vyplněno

husity. Pozdější kronikáři vyprávějí – pravděpodobně s určitou licencí a snahou posílit otřesné vyznění příběhu – o vraždění mnichů a jeptišek za zpěvu *Salve Regina* přímo před oltářem ve farním kostele, který prý měl tonout v krvi obětí. Konvent se však udržel i přes tuto katastrofu, přeživší jeptišky pravděpodobně nějaký čas strávily za hradbami bezpečnějšího Zhořelce, stejně jako sestry z Mařidolu. Těšily se stále podpoře okolní společnosti, zřejmě nepostrádaly ani novicky (na rozdíl od kališnických Čech, kde tehdy pochopitelně katolické kláštery přicházely o majetky i zájemce o řeholní život). V polovině 15. století mohly vyslechnout kázání radikálního kazatele Jana Kapistrána († 1456), františkána-observanta, který působil i ve Slezsku a Čechách a hlásal ve svých zanícených kázáních zaměřených proti Turkům i husitům úplnou chudobu a pokání. Koncem 15. století dokonce získaly magdalenitky cenná odpustková privilegia od papežských legátů. Život magdalenitek se zdál probíhat v poklidném rytmu a nic nenasečovalo otřesům, jež měly brzy přijít.

(pokračování v dalším čísle)

POHLEDEM

PRAVDA O VLIVU ČECHŮ NA ZÁNİK LUŽICKÉ SRBŠTINY

Lukáš Novosad

V sobotu 14. března 2020 uveřejnil Serbski rozhłós v tehdejším režimu počínající všeobecné karantény stěžejní uvěřitelnou zprávu o tom, že něco se nikoli zavírá, nýbrž překvapivě otevírá: „V Parku bludných balvanů ve vsi Wochozech včera zahájili letošní sezonu. Poprvé včetně stálé expozice o době ledové a jejím vzniku. Výstava je realizována jako společný německo-polsko-český projekt, který má k výletu do parku lákat i návštěvníky z obou sousedních zemí. Ti vloni tvořili 12 % z celkového počtu 52 000 zdejších návštěvníků. Na letošek je také naplánováno uvedení trojjazyčného audioprůvodce. Zda se podaří nabídku jazyků rozšířit také o lužickou srbštinu, prozatím není jasné.“

Wochozy (něm. Nochten) leží na oficiálním dvojjazyčném území a *Park bludzenkow* neboli *Findlingspark* má jako jedna z mála institucí v Lužici příkladný web, který je kompletně i lužickosrbsky a kde lužická srbština stojí hned za němčinou před dalšími jazy-

ky (třebaže jí v jazykovém menu byla přidělena překvapivá koncovka „sk“, jež běžně přísluší jinému západoslovanskému jazyku). Proto váhání, zda audioprůvodce v lužické srbštině pořídit, nebo se obejít bez něj, vůbec není na místě. Park – který na rekultivovaném

území předvádí na nerostech nalezených zde při hnědouhelné těžbě a pocházejících přitom třeba až ze Skandinávie, jak kdysi Evropou táhly ledovce – má samozřejmě sloužit také jako učebna v přírodě pro lužickosrbské školáky. A zároveň jako doklad smíření s Lužický-

mi Srby, kterým bylo uzmuto zdejší území. Obzvlášť na takovýchto místech funguje lužická srbština jako podtržený symbol. Jakékoli zpochybnění její plnohodnotné zdejší přítomnosti, jakékoli naznačení, že si vystačí s nižší jakostí, je nestoudnost.

Večerník *Serbske Nowiny* v článku nazvaném *Dyrdomdej w lodowej dobie* (Dobrodružství v době ledové) 17. března 2020 napsal: „Kvůli projektovému partnerství je výstava otextována ně-

mecky a polsky. Třetím jazykem je čeština. O lužické srbštině se dlouho uvažovalo, ale kvůli tomu, že českých návštěvníků je víc, byla upřednostněna právě čeština.“ Je to samozřejmě nadsazený výklad, ale vlastně se tu říká, že přítomnost Čechů v Lužici znamená zhoubu lužické srbštiny. A to je narativ, který prosazoval ne jeden lužickosrbský intelektuál po druhé světové válce jako úlevné vydechnutí nad tím, že Lužičtí Srbové a Češi spolu neskončili

v jednom státě. Dodnes je to narativ živý.

Ta absurdita ve Wochozech má v článku pointu: „Místo toho [tj. audioprůvodce] má být připraven průvodce v lužické srbštině. Koncept už existuje. Za pomoci lužickosrbských učitelů vzniká lužickosrbský podklad pro projektovou výuku. Ten má být k dispozici v průběhu roku...“ Takže místo regulérního audioprůvodce bude zřejmě lejstro s poznámkami. (Z článku není jasné, zda půjde o tištěného, nebo jiného průvodce; jisté je pouze otálení s pořízením audioprůvodce. Jiný materiál přitom klidně ať existuje, ale měl by fungovat jako doplněk audioprůvodce, ne jeho náhražka.)

Počátkem března se vedoucí představitelé Domowiny na svém posledním veřejném vystoupení před začátkem karantény hrdě fotili ve Wojerecích u autobusové zastávky, na jejímž označniku je lužická srbština stejně velká jako němčina. O kus dál ve Wochozech se přitom dobyté kóty dobrovolně opouštějí. Alespoň redakce Lužickosrbského rozhlasu ani *Serbských nowin* se novinkám z Wochoz nijak nepodivují ani nevzpírají. Je to vlastně typické zacházení s lužickou srbštinou, doklad jejího hořkého osudu. ✕

Park bludných balvanů ve Wochozech.
Zdroj: Wikimedia Commons

DOPIS

MYSLENJA WO SYMPATIJACH ZA AFD

(pokračování ze s. 35)

W zapadnej Němskej je so to lěpje radžiło hač we wuchodnej, dokelž NDR bě so definěrowała jako socialistiski antifasistiski stat a wěrywuznače bě priwatna wěc. Cyrkwinske aktiwity njejsu byli jako tajke zakazane, ale běchu redko džěl šulskeho kubłanja abo zjawnych wozjewjenjow. Zwonka Łužicy su byli ani 50 % ludźi křesćenjo. W ZRN pak je džělało wjele spěchowarjow nacistiskeho režima a člonow NSDAP dale we wažnych statnych funkcijach. Koncerny, kiž su z nacizmom šli, su wostali často w rukach samsnych swójbow, resp. wobsedźerjow. Tohodla měješe

stat zajm na relatiwěrowanju njeskutkow w času mjez 1933 a 1945. Tak su w l. 1988 nuzowali prezidenta Němskeho zwjazkoweho sejma Philippa Jenningera wotstupić. Ideologija bě, zo jenož Hitler je winowaty, ale Jenninger je sej w nareči před sejmom přiznače sobuzamołwitosće milionow Němcow za njeskutki NS-režima žadał.

W za wuchodny džěl Němskeje njewěstym času lětow 1989–1990 je w Łužicy přěni raz k prawicarskim nadpadam přišło. W NDR njejsu jenož statne instancy nacistiske ideje njetolerěrowali, ale tež młodostni cirkwinskich

abo alternatiwnych scenow su byli napřečiwo nacijam antitolerantni. Jako sym so dał w l. 1982 na puč do Berlina, zo by tam ze znatymi póstnicy swěcił, zetskach na dwórnišću młodu Gruf-ti (Gothic-kultura), kotraž je chcyła w Berlinje nacijow honić.

Ale nětko, w “swobodze”, su měli fašisća móžnosć, bjez konsekwencow na Serbow, Vietnamesow a Afrikanerjow šćuwać, krótko pozdžišo su započeli pod škitom policije přez města demonstrować. K tomu přišło, zo bronje su byli naraz za priwatnikow na předaň, a pozdžišo je internet da-

wał nowe možnosti, zwiski k druhim fašistam natwarić. Nowe wěcy njesu přeco dobre wěcy. Dokelž přenje zjawnosći znate nadpady fašistow su so stawali we wuchodnej Němskej, praješe mj. dr. tehdyša zwjazkowa ministerka za swójby Ursula von der Leyen (CDU, potom ministerka za džělo, pon za zakitowanie, džensa předsydku Europskeje komisije), zo winu na prawicarskosći w Němskej ma NDR, dokelž džěci su byli nuzowane do pěstowarnjow chodźić. Krótki čas potom je wabiła na wutwar pěstowarnjow w zapadze. Snadž, dokelž je chcyła tam wjace fašistow měć? Wona a druzi su ignorěrowali, zo hižo w l. 1980 je prawicar bombu na Oktobrowym swjedženju w Mnichowje zapalił. Su měli tam pečadwaceci woporow. W lětach 1990–2010 w Němskej je wjace ludźi žiwjenje přez ataki prawicarjow přisadziło hač w lětach 1961–1989 při hranicy mjezy NDR a ZRN.

We wobłuku z krajnymi wólbami w Duringskej je před krótkim zwjazkowe předsydstwo CDU podšmórnyło, zo budže so tež w přichodze wot AfD runje tak kaž wot LĚWICY (Die LINKE) distancować, dokelž LĚWICA je naslědnica SED (Socialistiskeje zjednočeneje strony Němskeje) w NDR hromadze z CDU a druhimi stronami, kiž su džensa džěl CDU abo FDP/Swobodna demokratiska strona, tak rěc liberalna strona, wodzaca politiska strona). Ale předsyda LĚWICY w Duringskej Bodo Ramelow je wurostł w Dolnej Sakskej (ZRN) a hakle před tři-

ceci lětami přečahnył do rodneho regiona swójeho nana. Tak njeje móžne, zo wón zawinował zmylki socialistiskeho knježerstwa w NDR a nawjedowaceje strony toho kraja. K druhemu je tajke zadžerženje zwjazkowego předsydstwa CDU znamjo za njerozum. Štóz małe a wulke zmylki socialistiskeje NDR přirunuje z teroristiskim režimom Hilterskeho nacizma napřečiwo wšitkim njenacijam, Židam, Romam/Sintam a dalšnym woporam, bagateli- zěruje nacizm a Druhu swětowu wójnu.

Džensa wuknu w Němskej džěci mjena wšitkich němskich šlachtow 18. lěstotka, ale hakle w džewjatym lětniku dóstanu přěnu informaciju, zo je byla jónu Druha swětowa wójna. Wo přičinach teje wójny we wučbje mało rěča. Snadž, dokelž młodostni by póznałi přewjele paralelow k našemu času. Njedziwam so, hdyž njekubłani ludžo so radikalizěruja a wěrja kóždemu ze zapadneje Němskeje, kiž rjanu drastu a wulku klamu ma, wšojedne

SLOVNÍČEK

<u>radzić so</u>	podariť se, povést se
<u>zjawny</u>	veřejný
<u>spěchowar</u>	podporovatel
<u>njeskutk</u>	zločin
<u>nuzować</u>	nutit
<u>sobuzamowitosć</u>	spoluzodpovědnost
<u>njewěsty</u>	nejistý
<u>nadpad</u>	útok
<u>póstnicy</u>	masopust
<u>ščuwać</u>	štvát
<u>bronje</u>	zbraně
<u>předań</u>	prodej
<u>přeco</u>	pořád, vždy
<u>mj. dr.</u>	mj. (mimo jiné, mezi jinými)
<u>pěstowarnja</u>	mateřská škola
<u>wutwar</u>	vybudování
<u>wopor</u>	oběť
<u>podšmórnyć</u>	podtrhnout
<u>wodzacy</u>	vedoucí
<u>k přěnjemu, k druhemu atd.</u>	za prvé, za druhé atd.
<u>napřečiwo</u>	proti, vůči
<u>njedziwam so</u>	nedivím se
<u>njekubłany</u>	nevzdělaný
<u>klama</u>	huba
<u>wšojedne</u>	lhostejno
<u>sym sej wěsty</u>	jsem si jistý(y)
<u>nawjedowacy</u>	vedoucí, vůdčí
<u>zapustar</u>	účastník masopustního průvodu
<u>camporak</u>	masopustní koledník (v Dolní Lužici)
<u>žortny</u>	žertovný, zábavný, legrační

hač su to wjedniki AfD Höcke, Gauland, Kalbitz, abo hač to je w Jarobrodze (Erfurce), w Choćebuzu abo w Hanauje. Sym sej wěsty, zo němscy nawjedowacy politikarjo zaštych 29 lět njesu chcyli, zo bych u nacistiske ideje zaso “normalne” byli. Ale wulki džěl jich njeje zrozumil, zo demokratija njeje wěsty hród, ale njewěsty čolm, kiž maš na rěce časa stajnje tak čolmować, zo so njerozbije.

Štóz kusk

za kulisami hlada, wě, zo wolerjo AfD na wsach serbskeho sydlenkeho ruma su mały problem, přirunany z tolerancu k mjelčenju tamnych wobydlerjow napřečiwo wužiwanju słowow kaž: “arisch”, “Opfer”, “Heil Hitler” atd., kiž ma wěsty džěl młodostnych w rozmołwach zapustarjow a camporakow za žortne. W knize: *LTI – Notizbuch eines Philologen* zaběraše so Victor Klemperer z rěču III. Rajcha a pokazowaše jasnje, zo zmysl ma wliw na rěč a rěč na skutk.

Bernd Pittkunings

LITERÁRNÍ PŘÍLOHA

DWĚ SOTŘE (III. část)

Po Boženje Němcowej

Na pokračování přinášíme dosud nepublikovaný překlad povídky Boženy Němcové *Sestry* od Petra Lipiče, dochovaný v časopise lužickoserbských studentů v Praze *Serbowka* za školní rok 1869–1870.

Młody lud so dołho we różowej zahrodze njekomdži, wjesoła hudźba wabi do lěska poskakej. Jenoj při někotrych z tych krasnych zahonkow kwětkow zastanu holcy a we

někotrych wožiwi žadosć, zo by kóždu njedželu rjany richel z nich za šnórowanjom měć mohła! –

Jedna z nich pušći z lubosću woči po zelenych trawnikach pra-

jo: „Holcy jenoj so (99) džiwaće na tej trawičku, to by so krasnje žnjało!“

Ze strony hólcow pak so husto hlós słyšeć da: „Hdy bych u

wšudžom tajke puće bylo, by so jězdžilo, kaž po hunje!“ – Maćerje maja wjacj časa wšitko wobhladać. We tych chłódných chłódkownjach, zda so jim, by so derje přadło, druha měni, zo bychy do tej zahrody tež hišćen solotej a cybla słušało. Mužojo zasy wobličuja, kak wjele by hdžen zahroda winojta byla, a mysla sebi, zo by lěpje bylo, tudy žito a pšeńcu nasyć; hdyž pak to nic, hda tola k najmjeńšom na město njepotrěbných štomow rjane dobre sadowe nasadźeć.

Wokoł zymskej zahrody wobchodžuja so wjele měšćanow, hladaja wćipnje přez škleńcu do galerie, kotraž je z krasnymi kwětkami a štomami napielnjena; hladaja do kulojteje stwy srjedź zahrody, na mozaikowu podpěru na sykawcu z běleho marmora, (100) z kotrejež wysokosće pruhi wody na wuskolistne kapradiny padaja a je wokoł do wokoł stejace wobkrepuja a ćopły powětr we stwi je wobduwa. Wobdžiwaja tež zestawy znamjenjow z kararskeho marmora, kotrež stwi k wudebjenju słušeja a kotrež je sebi kněžna ze samo Roma připósłać dała. „Tajki domček njeby mi we zymi škodžił“, powěda sebi suchi mužik we čornym fraku a swěćatých škórnjach, hdyž so wotkašluwa: „Ta zymi je mi zły hosć.“ „Ja tež njebych zły był, knježe ryčniko“, klepa jemu na ramjo tolsty měšćan we módrym fraku a nankinkowych cholowach, „hdy bych móhl z ćopłej stwy na zelenym chodźić a hać do korčmy a zasy domoj dońć; by mi piwko dwójcy lěpje we zymje słodžilo.“ „Ach, herje, kajke to wjeselo a radosć; hdy bychmy tudy naše zhromadźiny wodžeržeć móhli!“ (101) přeje sebi wuhlowłósna knjeni, so přez tu krasnu stwu džiwojo. Pódla njeje pokaže so hłowu ze złotej měcu a licata burowka praša so pokazujo na znamenja Apola: „Kajki je to swjaty?“ Čornowłósna knježnička začerwjeni a wobroći woći drudžom, nank pak we dołhim kabaće powjeda: „To

budže swjaty Bosćian, teho přecy naheho wudžělaja.“ Hruby hlós pódla nanka pozběhnje so: „Či knježa maja njebjesa na zemi, we zymje sebi stworyja lěćo, we lěće chłódnosć, ale naš jedyn dyrbi so we lěće pražić, we zymje zmjerznych. Njekničomna zyma, jenoj hdyby ta njebyła! –!“ Wjele wjesela ma młodost a honi so wokoł štomow; holcam horja so woći a lica a jedna po druhej slěkaja so somočane pjezle a je svojim maćerjam pod škit podawaja. Ale tež tym njeda wjesoła hudźba (102) skónčnje sedžeć, jedyn por po druhim pušći so do koła a mjez tymi pisanje zwoblekanymi burskimi měša so tež měšćanska młodost we čorných suknjach aby běłych a rjenje wudebjených kłobučkach. Wšo je wjesołe, žiwe! –

Jenoj we jednych wóčkach njeje wjesolosće płomjo zažehle; a runje na te so někotryžkuliž młodženc žadosćiwje wobroći. Su to woći holcy ze wšěch najreńšeje. Džesać a wjacj horliwych woći přeja sebi ju, čakajo hdy ji noha wustanje a zo by jim dowolene bylo z njej porejwać. Ale zbožomny rejwar njezastanje a spěšnje wokoł nich wobwjertuje kralownu we rejach! Lochka je jemu we rukach jako pjerko a jeje noha jako noha snadnej knježnički, pod kotrejež so ani trawička njezibnje. – Tež mjez žonami, hačrunjež (103) we wjele wutrobach zawisć a njepopřećo so hori, je słyšeć přeměrne chwalenje a někotražkuliž z nich by jej rady mać być chyła, z holcow pak přeja sebi ju za sotru tu krasnu holcu. Ale žadne wóčko tak we horcej lubosći na njej njewotpočuje jako módre woko šwarnej žony, kotraž před brězu z małym holčkom na klinje sedži. Woblećo žony pak so zčyła temu teje holcy runja, te same złotobruny włosy zmahuja so we połnych žołmach kudželow wokoł čola jednej kaž druhej, jenoj tón jeńčki rozdžěl je mjez nimaj, kotryž je mjez rozkčěwjacym pupkom a róžu we najwyšim kćenju. Štož wosebitu

rjanosc holcy powyšja, je jeje brunerjenje stworjene wočko přirunane k złotym włosam.

Při nohach burskej žony leži we trawje wysokozróstny muž, wusmahneny, ale přece rjaneho wobleća. Njestara so wjele we rejwacých, swoju cytu kedžbliwosć dari rjanemu luboznemu holčkej, kotryž ze blyšćatymi wilkimi kneflami na jeho kabaće hraje. „Rady bych (104) so zmoliła, ale zda so mi z chwilemi, zo je Hańžka bóle zrudna hać wjesoła“, spomni žona mužej.

„Zawěsće so moliš, Hanna“, wotmolwi muž hłowu k rejwacej wobroćo, „Hańžka dawno hižom tak wjesoła njeběše kaž dženca. Husto džěn sama tebi praješe, zo so na dženciši džěn zraduje.“

„Wo prawdže! Dženc rano hišćen, prjedy hać woteńdžěchmy, powjedaše wjesoła: Hanka, ty pak njewěřiš, kak zbóžna dženc sym! – Hdyž pak so ju prašach, čehodla runje dženc – čekny z duri. Ja njewěm, kajka ta holca z chwilemi je, hnydom zasy zamyslana, zrudna! –“

„Móžno zo je chorwata, woćimž sama njewě, aby je zalubowana“, praji muž.

„Chorwata – to móže być – zalubowana – to nic“, mjenješe žona z hłowu wijo, „přecy pak bych wo tym wědžeć dyrbała, tež hdyž by mi to njedowěriła.“

„Wy žony maće husto we tych wěcach wótre (105) woći, ale móhło to přecy być, zo so dohladała njesy“, wusmja so muž. „Ně, ně! Wobza, ja wěm, zo je ji ze wšěch, hólcow Hans z Rakec najlubši, ale ani we tym ničo słyšeć njecha. Wšak wěš, zo je nas prosyła, zo njebychmy ju k žadnemu mužej prjedy nuzowali, hać wona sama namaj njepraji: Teho bych sebi prała!“ „Snadž je hižom sebi wuzwoliła, ale chce sweho lubeho prjedy trochu k lěpšom měć a jeho wobkedžbować, hać je jeje lubosće hódny! – Jako ty mje, Hanka, pruwowaše“, praji Wobza, šibałje na swoju lubowanu žonu pohladajo.

Ze slódkim wusměchom schi-
li so Hanna k džěsću a wokoša je
na čolo. –

„Što pak ty, Wobza, njebudžeš
dženc rejwać?“ woła na jeho wót-
ry hłos wot blida. „Ja přecy čakam,
zo bych z twojej žonu trochu wilcy
počinił. Stawaj! Do koła! Njedaj so
wote mnje starca (106) zahańbić!“
„Ja nic, ale Hanna njecha rejwać,
wotmolwi wótre Wobza.“

„Wona sebi hižom ryčec da,
měni wjesoły Krawc a přibliži so
k Hanni z połnym karanom a so
praša: „Što ty, Hanka, chcyla mi
susodej so zamolwić?“

„Njeham so wam, Krawco,
zapowjedźić,“ wotmolwi Hanna, ze
zemje z hólčkom stawajo.

„A ja sebi zasy twoju žonu
k jenej reji wuprošu,“ praji Wobza,
kabat so woblekajo.

„Nó, hercy, wodychnce tro-
chu! – Hólcy wotstupće!“ rozkazu-
je ze sylnym hłosom Krawc.

„Stójce, hólcy, dajce rych-
tarjej Krawcej z Wobzynej solo rej-
wać a rychtarcy z Wobzu!“ powje-
da jedyn z młodźencow a rozšěrjuje
koło.

„Pój, pój! Hańžka, a wozn mi
Janka, při žadnej drugej njeby změ-
rom wostał – “ (107) Z tymi słowa-

mi podawa Hana hólčko sotře, ko-
traž so přibliži.

Kóždy kedźbuje jenoj na při-
stojny rejwacych a Hańžka wo-
teńdze, zo ju nichtón njepytny, hól-
čka na rukach mějo.

Spody bêtej chěžki je krasny
chłódk, tam holčo zastanje, sadži
hólčka do mjehkoho wrjósa a po-
chili so k njemu. „Tak, mój luby,
tudy wotpočnjemoj! Četa cí da
pručiki, kamuški a kwětki, budže-
moj sebi kus zehrać, potom so zasy
k maćeri wróćimoj.“ To hólčkej
powjedajo, wokoša jemu bětuš-
ku ručičku a dže jemu po slubjene
wěcy. –

Hólčk wjesele wokoł so
z pručikom šwika, rozmjetuje
z ručku kamuški, holčo pak jemu
z kwětkow wěnc pleće na mału
hlóžčku, ale sylzy ji pódla z wočow
běža a kwětki krjepja.

Tydzeń je hižom zašoł, a swe-
ho lubeho (108) njewidžeše! Te-
hodla so tak přejara na džencniši
swjedzeń wjeseleše, sebi myslo, zo
jeho tudy zawěsće wohlada. „We
hrodže je jeho knjez, tež wón tam
budže“, tam sebi pomysli!

Hdyž přepoda we krasnej
stwi – běše ze wšech holcow wuz-
wolena – hnadnej knježni běly ty-

kanc a při tym wěnc ze zbožopřen-
jom, kaž to dołholětně wašnje běše,
byše so rady po jstwi trochu wob-
hladała, ale hańbićiwosć a strach
ji to njedowoli. A mjez tymi knje-
žimi wón hewak być njemóže, my-
sleše sebi. Wona džen wjedžeše,
zo za hajnika słuži; tehodla hdyž
na dworje wobjedowachu, hus-
to z wótrym wóčkom na tu stro-
nu pohladuwaše, hdžež služowni
chodžachu. Błyščachu so tam ze-
le ne wuhorški ze slebornymi tresami,
ale Jurijowu dołhu postawu nidže
njewohlada. Džiwnje! Njedyrbjał
tu być? (109)

Běše hižom po wobjedže
a njewohlada jeho hišćen a we za-
hrodže wo nim tež žadne znamješ-
ko njeběše.

Snadž k rejam přindže, nadži-
ja so wutrobnje chore holčo, hdyž
do koła stupaše. Wona sebi wot
tychlej reji wjele nadžiješe. „Hdyž
přindže, budže zo mnu rejwać,“ my-
sleše sebi. „Sotra naj wobkedźbuje,
potom so mje prašeć budže, kak ja
teho knjeza znaju a ja ji potom poł-
na wjesela praju: Hanka, teho lubu-
ju, temu mje dajce. – Zeznachmoj
so, prajo, zo skoro službu dóstanje,
potom je jemu dowolene k nam
přinc a potom“ – oh, na tu blazu-
nu myslu, zo budže potom jeho,
na wěčne jeho – při tej myslu so
holičo we swojej zbožomnosći pře-
cy zatrasny a wóčko so ji z radosću
zamača. – Jeje dowěra běše kru-
ta a sylna, wšak je ji pola žiweho
Boha přisahał – zo sebi ju za žonu
wozmje! Ani myslić (110) sebi nje-
móže, zo by čłowjek na swěće być
móhl, kotryž by sebi zwěrił ruku we
njeprawej přisaze k njeju pozběh-
nýč! – Tehodla tež žadna druha
myslička ani bolosć jeje wutrobu
nječišćeše, ani hdyž džen hižom
přecy bóle a bóle woteběraše a Jurij
so k rejam njepřibliži, hač zrudoba
zlamanej radosće a nadžije tež zo
hišćen dlěje před sotru wutrobně
žadósće zachować dyrbi.

(pokračování v příštím čísle)

Bobrowka-Niemcza (něm. Nimbsch), zaniklý dvůr
u Zaháně ve Slezsku, kde se povídka odehrává.
Zdroj: www.zamkilubuskie.pl/bobrowka-niemczaninimbsch

ZEMŘEL JURIJ GRÓS

Na sklonku minulého roku zemřel Jurij Grós (1. 1. 1931–28. 12. 2019), dlouholetý činovník Domowiny. Sám přesvědčený komunista se podle svého přesvědčení snažil bojovat za práva Lužických Srbů, třebaže v přísných mantinelech socialismu.

Budoucí první tajemník Domowiny přišel na svět 1. ledna roku 1931 v rodině Michala a Hany Grósových. Oba rodiče pocházeli ze Serbských Pazlic a tam i žili. Michal Grós pracoval v lomu, Hana se starala o domácnost a příležitostně chodila k bohatým sedlákům na práci v domě nebo při žních. Tento původ měl jistě na utváření světového názoru mladého Jurije významný vliv. Roku 1937 začal chodit do obecné školy v Njebjelčicích, kterou vychodil v březnu 1945. Téhož roku nastoupil do učení k truhlářskému mistru Richardu Arnoldovi v Kamenci. Současně začal chodit na tamní odbornou školu, již dokončil roku 1948. Tehdy vstoupil do komunistické strany (SED). Roku 1949 začal působit v socialistickém svazu mládeže (FDJ). V letech 1950–1955 byl členem okresního výboru FDJ v Kamenci. V té době se dostal do evidence tajné politické policie (Stasi) jako informátor pod krycím jménem Fichte. Sám kategoricky odmítal, že by býval spolupracoval se Stasi vědomě. V letech 1951–1952 mu byla svěřena funkce tajemníka stranické organizace v obvodě Ralbicy – Konjegy-Šunow – Róžant. Poté co roku 1953 dokončil stranickou školu v Ohornu (za západní hranicí Lužice u Počnice-Pulsnitz), byl od 1. ledna 1954 kmenovým zaměstnancem FDJ. V letech 1961–1967 studoval Vysokou školu stranickou Karla Marxe při ústředním výboru SED. V letech 1952–1953 byl členem obecního zastupitelstva v Ralbi-

cích. Od roku 1952 do roku 1955 zastupoval FDJ v okresním výboru okresu Kamenec. Na VI. sněmu FDJ w Rostocku roku 1959 byl zvolen do Ústřední rady FDJ. V něm zastupoval lužickosrbskou mládež až do roku 1971. Roku 1969 vstoupil do předsednictva Národní rady Národní fronty, v níž zasedal až do zániku NDR. Roku 1973 se stal členem krajského výboru SED v Drážďanech. Zasedal také ve sněmovně lidu (Volksammer, dolní komoře) Parlamentu NDR – v letech 1981–1986 jako náhradník, 1986–1990 již jako řádný poslanec. Po sjednocení Německa stál přes pět let (1994–1998) v čele organizace PDS v okrese Budyšin, ve volebním období 1999–2012 tam byl zvolen do okresní rady.

V roce 1948 vstoupil do lužickosrbské mládežnické organizace Serbska młodzina, vedené Jurijem Brězanem. V únoru 1948 se jako člen brigády, kterou sestavil v Serbských Pazlicích Pawoł Šenkar, podílel na zahájení akce „Natwarjamy Serbski dom“. Téhož roku vyjel s Brigádou Aloise Andrického na stavbu Dálnice Bratrství a jednoty Bělehrad–Záhřeb. Po návratu byl vyslán na půlroční pedagogický kurs v lužickosrbském učitelském ústavu v Radworu, který dokončil v únoru 1949. Do roku 1953 pak pracoval jako začínající učitel v lužickosrbských základních školách ve Wotrowě, Chrósčicích a Ralbicích. Roku 1955 byl na 3. spolkovém kongresu Domowiny zvolen do předsednictva. Ještě téhož roku se ujal funkce tajemníka pro organizace a mládež. V lednu 1964 se stal prvním tajemníkem Domowiny. Tím převzal skutečné vedení celé organizace, zatímco funkce předsedy, již tehdy zastával Kurt Krjeńc, byla prakticky pouze reprezentativní. Když pak Krjeńc roku 1973 odstoupil, nebyla již obsazena.

V období společenských změn byl Grós předsedou dělnického výboru spolkového předsednictva. V letech 1990–1991 byl místopředsedou Domowiny, a od roku 1993 do roku 2005 členem jejího předsednictva.

Grósovův nástup do funkce prvního tajemníka Domowiny se časově shoduje s návrhem 7. prováděcí vyhlášky ke školskému zákonu, která zrušila povinnou výuku lužické srbštiny, snížila počet výukových hodin a zakázala propagaci výuky lužické srbštiny mezi rodiči a učiteli. Důsledkem byl výrazný pokles počtu žáků, kteří se učili lužickosrbsky. Grós a Domowina se této legislativní snaze rozhodně postavili a díky jejich nasazení byl návrh vyhlášky roku 1968 odložen. V letech 1966–1989 proběhlo sedm masových Festivalů lužickosrbské kultury. Veřejné projevy musily být samozřejmě profilovány výlučně socialisticky, a v ohledu politickém byla Domowina jedním z převodních mechanismů východoněmecké komunistické strany. Jurij Grós přes čtvrt století ve vedení Domowiny s plným přesvědčením uskutečňoval ideu, že pouze vedoucí role SED a socialismus mohou Lužickým Srbům zajistit úplnou rovnoprávnost. Tento dogmatický náhled mu nedovoľoval příslušně reagovat na řadu negativních jevů, k nimž patřila například marginalizace náboženských společenství nebo negativní důsledky kolektivizace zemědělství a bezohledné industrializace. V rámci svého světového názoru a za stávajícího politického uspořádání dělal Grós podle svého přesvědčení všechno, aby zajistil a upevnil existenci lužickosrbského národa.

Jurij Grós po sjednocení Německa a ztrátě politického postavení napsal několik autobiogra-

fických knížek, v nichž představil svůj názor na postavení Lužických Srbů v NDR a pak SRN, i svou úlohu v dějinách Domowiny: *Na wšëm wina je ta Domowina?* (Budyšin 1992), *Staatsangehörigkeit: Deutsch*

– *Nationalität: Sorbe* (tj. Státní příslušnost německá, národnost lužickosrbská; Schkeuditz 2003), *Nach 20 Jahren nachgefragt. Betrachtungen zur nationalen Lage der Sorben* (tj. přibližně Otázky

po dvaceti letech – postřehy k národnostní situaci Lužických Srbů; Bautzen 2009).¹ ✕

Piotr Pałys

¹ Tento text vznikl také s využitím práce Petra Kalety *Lužičtí Srbové v lidové sněmovně: nástin politického života v srbské Lužici v době NDR* (Praha 2017).

BOHUMIL HORNÍČEK DEVADESÁTILETÝ

V pátek 1. května oslavil devadesáté narozeniny čestný člen SPL RNDr. **Bohumil Horníček**. Od mládí se zajímal o Lužické Srby, celý život s nimi udržoval kontakt

a zasazoval se o aktivní česko-lužickosrbské styky. Již v roce 1947 se stal členem brněnské sekce našeho spolku a od roku 2008 je čestným členem obnovené SPL. Přejeme

panu Horníčkovu pevné zdraví, mnoho sil a chuť do života.

*S přáním všeho dobrého
redakce ČLV a předsednictvo SPL*

■ **Zvony s lužickosrbskými nápisy** Nejstarším zvonům s lužickosrbskými nápisy věnovala Trudla Malinkowa článek v květnovém *Rozhladu*. První jsou známy z Radwora (starý farní kostel, 1835) a Budyšina (kostel P. Marie, 1837). V Łazu pořídl roku 1843 tamní farář Handrij Zejler zvon, který nesl nepochybně jeho verše. Dochoval se však až zvon v Budyšinku (1846), radworský byl 1896 roztaven, ostatní padly za obětí válečným rekvizicím. Jejich vznik souvisí s národním probuzením v předbřeznovém období. Všechny, katolické i evangelické, byly odlity v Małém Wjelkowě u F. Gruhla, člena tamní bratrské obce a rodem, ne-li i uvědoměním Srba.

V březnovém čísle *Pomhaj Bóh* pak popisuje táž badatelka pět dochovaných zvonů z Dolní Lužice: jen jeden je z 19. století (v Depsku), ostatní z první poloviny dvacátého (v Żylowě jeden a v Dešně unikát – tři). Šestý ve Wjerbně (1910) byl zničen při požáru kostela v dubnu 1945. S novým zvonem z roku 1999 zůstává výjimkou Picnjo. Zvony v Dešně za války nebyly zrekvírovány, protože nejsou z bronzu, nýbrž ze železa; tehdejší farář Bogumił Šwjela je tak snad dal vyro-

bit schválně, aby je uchránil před roztavením.

■ Březnové číslo *Rozhladu* – před koronavirem

Sara Mićkec v úvodníku kritizuje polovičatou kampaň saského ministerstva vědy, kultury a turismu: proč je slogan jen německy? (*Kdo si najde web kampaně <<https://www.sorbisch-na-klar.de/>>, zarazí se: a proč je celý web jen německy? Odůvodnění, že je zaměřena na Němce a že úsporné užívání srbštiny je záporné, snad přijde logické Lužickému Srbovi, kterému stále ještě v práci zakazují mluvit s kolegy srbsky, ale Čechovi, jehož národ má tohle už delší dobu za sebou, moc ne; takhle bychom se z toho také nebyli dostali.*) Dále se dozvídáme o výstavě „Heimat – Domizna – Domowina“ **fotografky Yvonne Most** z Halle, jejíž babička byla sudetská Němka: fotosérie („fotoeseje“) „Vzpomínky ostatních“ a „Lužice“ ukazuje člověka a krajinu v dialogu; spojuje je téma ztraceného domova. Portréty žen v krojích představují magické pouto s minulostí. Renata Bura představuje **téma ptáka v lužickosrbském folkloru a literatuře**. V osmém pokračování

seriálu „Stawizny tworić“, věnovaném modernímu kritickému pohledu na lužickosrbské dějiny a jmenovitě na marx-leninisticky psané *Stawizny Serbow*, si Lubina Malinkowa „podává“ **paušální stereotyp Lužických Srbů jako vykořisťovaných robotníků**. Připomíná propagandistickou úlohu ilustrací Měrcina Nowaka-Njehornského: prezentovaný obraz podle ní v místrovske zkratce přesunul těžiště problému z etnické roviny do třídní. *Stawizny Serbow* jsou prostě produkt své doby, je však fatální chybou, když se z nich nekriticky čerpá i dnes. (Kritická reakce Cyrila Pjecha v dubnovém čísle: příspěvek vyznívá tak, že vykořisťování poddaných neexistovalo a jde jen o komunistický výmysl, což samozřejmě není pravda.) **Syrové zkušenosti s (dolno)lužickou srbštinou v životní praxi** loňského roku představuje Christiana Piniakowa. Jak byste reagovali, kdybyste s někým mluvili srbsky (nebo česky) třeba na chodbě na úřadě či u lékaře, a někdo vás najednou zakřikl: „**Hier wird Deutsch gesprochen!**“ (Tady se mluví německy!)? Kdyby nadávali na polskou kolegyni, že mluví s polskými klienty pol-

boje našich lužických bratrů o svou bodu a samostatnost a zdůraznil naši mravní povinnost podporovat Lužičany v jejich zápase. Výstava chce upozornit naši veřejnost na Slovany, posud ujařmené. Vrchní bibliotékař J. Volf podal potom výklad o výstavce. Načrtl naše styky českolužické a upozornil na hojnost lužického materiálu v knihovně našeho musea. Jsou to jednak památky dějepisné, právní, náboženské, národopisné i jiné,

v nichž jest ještě obsaženo mnoho neprozkoumaného materiálu. Jsou tu staré lužické bible, zpěvníky, mluvnice, literatura lidová, písně, povídky a posléze i časopisy od nejstarší doby až po evropský převrat – po hnutí osvobozené. Pěkné obrázky krojů, osad, měst i podobizny národních pracovníků a literátů, jakož i korespondence vhodně doplňují tuto zajímavou výstavku, první toho druhu u nás. Jsou tu též cenné doklady vzájem-

nosti českolužické, české články i knihy a zejména velká kniha „Lužická Praha“, v níž jsou dějiny českolužického spolku „Adolf Černý“ od založení r. 1907. Doporučujeme všem zájemcům o Lužici pro trvalý zájem, jímž musíme Lužici přispět k osvobození. Hromadné návštěvy jsou snadno uskutečnitelné, stačí je ohlásit lístkem u správy muzejní. Výstava jest otevřena v obvyklých hodinách muzejních. O výklad postaráno.

NOVINY

Z Lužice

[PB 2020/3]

Evangelický zpěvník ve slepém nářečí – V lednu byl slavnostně uveden nově vydaný zpěvník církevních písní *Něntercomy Boga chwalić*, který vypracovali členové skupiny Kólesko v čele s Hartmutem Hantšem. Farářka Jadwiga Malinkowa ocenila přínos zpěvníku k uchování náboženské a národní identity ve Slepém, zpěvník poslouží také k udržování zvyku velikonočního zpívání. ✕

[PB 2020/3, doplněno podle internetu]
Na východě Horní Lužice vznikla evangelická „velkofarnost“ – Dosavadní samostatné farnosti (Pfarrei) Malešecy-Hučina, Bart, Poršicy-Budyšink, Wóspork-Kotecy, Bukey a Hrodzišćo se od letoška sloučily do jedné „velkofarnosti“ Hrodzišćo (Kirchspiel – farní obvod). Spravují ji faráři Maria a Michael Ramschovi z Poršic a Thomas Haenchen z Bukey. Dosavadní farnosti právně fungují jako „Kirchengemeinde“ (kostelní/církevní společenství). Podobný vývoj již před několika lety zaznamenaly katolické farnosti; ani tam, ani zde se však nezdá, že by to bylo ku prospěchu Lužických Srbů. Webové stránky www.kirchspiel-groeditz.de jsou

pouze německy, nepodařilo se tam nalézt žádnou zmínku o přítomnosti Lužických Srbů. Původní farnost Bukey má stránky aspoň částečně dvojjazyčné. ✕

[SN 2.3.]

Nový ředitel nakladatelství Domowiny – Od 1. června 2020 vystřídá Marku Maćijowu, jež odchází do důchodu, dvačtyřicetiletý Syman Pětr Cyž. Studoval mediální vědu v Lipsku a pak pracoval v koncernu Sony v Berlíně. V agentuře Pioneer Communications působil jako manažer pro saskou kampaň „Sorbisch? Na klar.“ ✕

[KP 22.3.]

Veřejné bohoslužby zrušeny – V sobotu 14. března vydal drážďansko-míšeňský biskup Heinrich Timmerevers nařízení, kterým jsou kvůli karanténním opatřením zrušeny bohoslužby i v Lužici. Věřící mohou sledovat online přenosy bohoslužby prostřednictvím Youtube nebo rozhlasu. ✕

[KP 22.3.]

Katolski Posol přestává vycházet tiskem – Tento čtrnáctideník bude z hygienických důvodů dále k dispozici pouze v elektronické podobě. ✕

Dcera a vnučka básníka Milana Hrabala svědomitě pečují o hrobku Krawcových, Varnsdorf. Foto: Milan Hrabal

Z domova

Jarní úklid u hrobky Krawcových ve Varnsdorfu – Ani letos nezapomněli varnsdorfští příznivci na narozeniny lužikosrbského hudebního skladatele a významného místního občana Bjarnata Krawce (5. února 1861 až 25. listopadu 1948) a jeho dcery Hanky, výtvarnice a grafičky osobitého stylu (13. března 1901 až 19. října 1990). V časech koronavirové epidemie a všeobecné karantény však květiny bez další podpory zvadly a vítr nafoukal kolem náhrobního kamene listy a jehličí. A tak virus nevírus, nastal čas jarního úklidu – v úterý 7. dubna nahrubo a prozatím bez čerstvých květín. Aspoň že slunce si na úklidovou četbu mé rodiny, protože s nikým jiným jsme se sejít nesměli, posvítilo jaksepatří.

Milan Hrabal

[SN 25.3., KP 5.4]

Velikonoční jízdy se letos nepojedou – Úřad okresního rady v Budyšině zveřejnil toto rozhodnutí drážďanského Saského zemského ředitelství (Landesdirektion Sachsen) v úterý 24. března ve své denní zprávě o pandemii. Opatření je v souladu s dalšími omezeními, která mají zabránit šíření koronaviru, s omezením volného pohybu a zákazem shromažďování lidí na veřejných i soukromých akcích. Papež František vydal nařízení, podle kterého se velikonoční bohoslužby mají odehrát bez přítomnosti věřících. KP zveřejnil výzvu faráře Bena Jakubaše, který apeluje na kantory a všechny věřící, aby zákaz respektovali. Známý už je program všech bohoslužeb ve velikonočním týdnu, které bude lze sledovat online. ✕

[PB 2020/4]

Seminář k možnostem lužické srbštiny v digitálních médiích – 7. března v lužickosrbské Besedě v Bukecích se na 40 účastníků z celé Horní Lužice seznamovalo s existujícími a připravovanými internetovými nástroji (např. srbsko-německý slovník *soblex.de*), aplikacemi pro chytré telefony (*Serbski kwiz*, *Serbsce lochko*, *MDR Serbja* a *Towaršny spěwnik*). Inter-

aktivní elektronická tužka BOOKii může v propojení s příslušnou knihou pomoci dětem naučit se lužickosrbsky (*u nás se prodává obdobný výrobek pod značkou Kouzelné čtení od fy Albi – pozn. red.*). Projekt „Mozilla common voice“ má naučit počítač rozeznávat lužickosrbskou řeč: v současnosti vzniká databanka – dobrovolníci nahrávají lužickosrbské věty. Odpoledne předvedl kulowský ochotnický sbor Bratrowstwo divadelní hru *Namrěwstwa dla zawrjene* (Z důvodu dědictví zavřeno). ✕

[PB 2020/4]

Sto padesát let od úmrtí Karla Haušiga – Werner Měškank referuje o vzpomínkové bohoslužbě na Karla Haušiga (1821–1870), faráře v Gołkojcích, který, ač Němec, navíc školní inspektor, podporoval výuku a používání dolnolužické srbštiny, již sám výborně ovládl; zasloužil se i o vydání dolnolužickosrbské bible. ✕

[SN 14.4., KP 19.4.]

Velikonoční aleluja na nový způsob – Bohoslužby a obřady byly přenášeny online, některé prostřednictvím rozhlasu. Děti s řehtačkami, kterými nahrazovaly zvonění zvonů, vyrazily v dostatečných rozestupech. Zvěst o Kristově

zmrvýchvstání navzdory koronaviru v Lužici zazněla, v jednotlivých vsích však volili různé alternativní cesty, zpěváci v bezpečných rozestupech zpívali na hřbitově, na návsi či u kříže před svým domem nebo se vydali na procesí jednotlivě a bez koní. ✕

Z Evropy

[SN 20.3.]

Mistrovství evropských národnostních menšin ve fotbale Europeada letos zrušeno – Federalistická unie evropských národnostních menšin (FUEN) se ve čtvrtek 19. března rozhodla odložit kvůli pandemii způsobené novým typem koronaviru fotbalovou soutěž u Korutanských Slovinců v Rakousku na červen 2021. Zdraví má za prioritní i referent Domowiny a předseda přípravného výboru „Lužickosrbské mužstvo na Europeadu“ Clemens Škoda a zdůraznil, že příprava lužickosrbských fotbalistů na soutěž dál pokračuje. ✕

Ze Serbských Nowin podává

Alena Pawlikec,

z Pomhaj Bóh

Zuzana Bláhová-Sklenářová

a z Katolského Posoła

Kryštof Peršín.

■ Část opravených knihoven zpět v Lužickém semináři

Od povodně v srpnu 2002 zabralo osmnáct let, než se tehdy velkou vodou poničený historický nábytek Hórnikovy lužickosrbské knihovny začal vracet do Lužického semináře na své místo (pravda, možná ne na původní – protože kde původně co a jak stálo, dnes nevíme), ale už je konečně jeho další, dokonce ten nejspíš nejceněnější díl zpět. Většinu svého osmnáctiletého vyhnanství směly secesní a biedermeierovské knihovny přečkat v depozitáři

Národního muzea v Horních Počernicích na okraji Prahy (na charismatickém a podmanivém místě: v někdejší zimovišti cirkusů), za což muzeu patří nekonečný dík. Poslední čtyři roky, po stěhování v květnu 2016, pak knihovny dlely v Hustopečích nad Bečvou v dílně firmy Dotek dřeva Tomáše Rosy, kde se jim dostalo náležité odborné péče a byly restaurovány (o stěhování knihoven na Moravu a jejich tamním životě jsme informovali na spolkovém Facebooku i v *Česko-lužickém věstníku*).

Nové vybavení kanceláře v Lužickém semináři.
Foto: Eliška Oberhelová

Díky této restauraci, která nám umožnila nahlédnout do střev knihoven, jsme se konkrétně o nyní nejšších dvou navrátilcích dověděli, že původně šlo o část mnohem většího celku, jenž byl kdysi nešetřně uříznut a nanovo ukončen. Naše kusy tedy zřejmě patřily k nějaké zámecké nebo klášterní, možná seminární knihovně, která jako celek vzala zaslé pravděpodobně v padesátých letech 20. století. Oběma čerstvě nastěhovanými historickými kousky ovšem v rekonstrukci spolkových knihovnických prostor nekončíme: Dotek dřeva má v práci ještě dalších několik souprav vzácného nábytku (stylově zase odlišného), přičemž na nás je postupně na všechny sehnat peníze. Snažíme se, ostatně na navrátilce jsme šetřili právě ty čtyři roky.

Opravené převézt zpět a nastěhovat do jedné z místností Lužického semináře se nám teď podařilo díky bleskovému zásahu člena předsednictva Tondy Kříže a jeho přátel těsně před karanténou na konci února. V téže době pod vedením druhého předsednic-

kého kolegy Ondry Šrámků proběhlo vystěhování nesorabistické části tzv. Mudrovy knihovny, již jsme se pro nedostatek prostoru v knihovně pro lužickosrbské knihy rozhodli odprodat antikvariátu (samozřejmě jsme nejprve celou pozůstalost po Jiřím Mudrově podrobně sepsali a výsledný seznam vložili do jeho složky ve spolkovém archivu, aby ta velká a desítky let budovaná knihovna zůstala pohromadě aspoň na papíře). Nakonec v průběhu karantény se práce na novinkách chopili knihovník Martin Boukal a další členka předsednictva Tereza Hromádková – dva naši studenti, jimž nucená univerzitní přestávka poskytla příležitost věnovat se intenzivněji například právě obhospodaření Hórnikovy lužickosrbské knihovny, kde oběma navrátilcům nacpali útroby množstvím knížek.

Takto jsme tedy v předsednictvu strávili letošní závěr zimy, předjaří a jaro. Děkujeme všem zúčastněným za ruce i hory svalů podané pomoci!

NoLu

Milí přátelé,
ačkoliv si všichni přejeme, aby se neopakovala situace jarní všeobecné karantény a nouzového stavu, prognózy se velmi různí, a co se bude dít na podzim, je nyní velmi těžké předvídat. Přesto se odvažujeme plánovat program SPL do konce roku v naději, že omezení již nebudou tak veliká. Prozatím jsme stanovili termín první, nejdůležitější akce: setkání valné hromady, nejvyššího orgánu našeho spolku, na sobotu 12. září 2020 od 11:00 v Lužickém semináři. Zasedání valné hromady je nutné uspořádat v náhradním termínu (místo zrušeného březnového termínu) a schválit závěrečnou zprávu, účetní uzávěrku a plán hospodaření na letošní rok.

Doufáme, že během podzimu pak budeme moci uspořádat další akce, na jejichž scénář jste zvyklí, jako přednášky, literární čtení či koncerty a výstavy. A rádi bychom vás opět zavazli do Lužice na výlet. Zároveň ale samozřejmě připravujeme alternativní plán pro případ, že bude fyzický kontakt opět potřeba omezit. Pevně ale věříme, že ty nejčernější předpovědi se nevyplní a že se s vámi po prázdninách setkáme na některé z akcí, a ne pouze virtuálně. Každopádně sledujte web a facebook spolku, kde se dozvíte aktuality.

Přejeme vám pevné zdraví
a příjemné prožití zbytku léta.
Těšíme se na viděnou,
předsednictvo SPL

Opravené skříně znovu instalované v knihovně v Lužickém semináři.
Foto: Tereza Hromádková

Ocenili byste místo papírového
Věstníku elektronickou celobarevnou
verzi zaslanou e-mailem? Obrátte
se na redakci časopisu!